

Nr 4 2005

*Storkvarn i Nolsterby, utsikt mot Kråkön
Ur Britta Olssons album*

Innehåll:

Ordföranden har ordet	sid 3
Tack Robban	sid 4
Aktiviteter, Söderöposten, Söderöbakelsen	sid 5
Höstträff i Söderögården	sid 6
Konstprojektet i Långalma skola	sid 7
Medlemserbjudande	sid 8
Djup-Hags Annas jänta	sid 9
Jullovsresan	sid 10
Byträff i Nolsterby	sid 11
Båtsmanshållet	sid 12
Robert Henningsson	sid 13
Båtsmän i Nolsterby	sid 14
Finlandsbarnen	sid 15
Söderöns Hembygdsförening	sid 16

**Vill du bli medlem i hembygdsföreningen?
Har du glömt att betala medlemsavgiften?**

Då sätter du in 100:- på pg 15 28 61-1

Skriv alltid namn och adress och gärna e-postadressen på inbetalningskortet när årsavgiften betalas in.

Gäller även när du betalar över Internet.

Söderöpostens redaktion består av:

Christer Wesström, Elsy Österberg, Pernilla Ericsson och Robert Henningsson.

Har ni material (text eller bilder eller både och) maila dem till christer.wesstrom@edu.osthammar.se

Ordföranden har ordet!

Tänk att det återigen är dags att tända det första adventsljuset. Det känns lite främmande, speciellt som hösten varit så mild, för att inte säga somrig. Den första riktiga kylan kom ju bara för några dagar sedan.

Nåväl! Nog om detta. Det är dags för årets sista Söderöpost. Det är trevligt att se att "Posten" fylls av intressant läsning, både om nytt och om gammalt.

Själv har jag allt mindre tid att ägna mig åt Hembygdsarbetet. Under en längre tid har detta upplevts som en konflikt. Förhoppningen har varit att efter "det" eller "det" så skulle det bli mer tid över till att aktivt arbeta med och för föreningen. Jag tvingas dock konstatera att min tid inte räcker till. Jag har därför beslutat mig för att avgå som ordförande vid nästa årsmöte. Kan man inte göra ett fullgott arbete skall man inte sitta kvar som ordförande. Tiden i föreningen har varit givande för mig. Många nya kontakter har skapats och jag har fått inblickar i Söderöns historia, som jag förmodligen aldrig skulle ha fått om jag inte varit med i föreningen.

Men nu över till den spännande läsningen.

Hälsningar

Christer Wesström

Styrelsen önskar alla medlemmar

**God Jul
och
Gott Nytt År**

Ett stort tack till Robban för hans arbete med utbildning och genomgång av vår utrustning för att skanna gamla fotografier.

Receptsamlingen finns nu att köpa för 50:-/st hos Viveka Eriksson tel 08-15 86 12 eller 0173-700 28
E-post westsson@tele2.se.
Eller kontakta någon annan i styrelsen.

Ur bondepraktikan:

***Nu will jag lefwa i ljuflighet,
Och slagta till jul en oxe fet,
Och will jag mig nu warm hålla,
Förhoppandes att öfwerlefwa
wintren den kalla".***

Kommande aktiviteter

Studiebesök på Gammelhus i Östhammar

Vi ska göra ett studiebesök på Gammelhus i Östhammar och titta på den gamla kyrkbåten, som ska ha använts av Nolsterbyborna. Kontakta Viveka om tid.

Årsmöte i mars. Kallelse kommer.

Om Söderöposten

Vi fortsätter med utformningen av vårt medlemsblad. Vi vill gärna ha in åsikter om tidningen. Är det för mycket artiklar, eller kanske för få? Ska det vara mera information, kanske även om aktiviteter som inte hembygdsföreningen anordnar, alltså ett kalendarium. En insändarsida, en annonssida, efterlysningar osv.

Mejla gärna till westsson@tele2.se eller kontakta oss, se adress och telefonlista sista sidan, och kom med dina åsikter.

Söderöbakelsen

Tanken på en Söderöbakelse lever vidare. Vi i styrelsen i hembygdsföreningen tycker det skulle vara roligt om vi kunde presentera ett nykomponerat bakverk till nationaldagen.

Jag vet att funderingar finns, och är det så att du har en idé, men inte vet hur du ska jobba vidare med den, kan du väl höra av dig, så kanske vi kan hjälpas åt.

Själv har jag en tanke på en viss ingrediens, men vet inte hur grundstommen ska se ut. Vi kanske kan göra något gott tillsammans. Och så får man kanske tänka på att det ska vara enkelt att göra ca 100 st.

I år hade vi 75 besökare på nationaldagskaffet.

Vi hoppas på att kunna presentera ett eller förhoppningsvis flera förslag på årsmötet i mars.

Höstträff i Söderögården

av Viveka Eriksson

Den 29 oktober träffades vi i Söderögården för att titta på gamla fotografier, gå igenom kartonger med fotografier och papper från den numera nedlagda skolan i Långalma och prata om utsmyckningarna som flyttats från skolan till bygdegården.

Ett 30-tal personer kom trots att vi bara hade annonserat i Söderöposten, och några hade egna bilder och album med sig. Meningen med träffen var också att vi skulle få dokumentera fotografier och spara i en bildbank som vi börjat arbeta på i hembygdsföreningen.

Vi har ju köpt in utrustning så att vi på plats kan skanna av foton. Meningen är att vi ska få ett arkiv med intressanta fotografier från Söderön, som föreningen själv kan arbeta med, men kanske även låna ut.

Under den här dan kunde man också byta fotografier med varann. Man kanske hittade ett foto i någons album, som man ville ha och så kunde Robban, som skötte skannern, ordna en kopia. Vad gäller materialet i skolan var det svårt att ta något

*Robban skannar fotografier
Foto: Åke Westman*

*Vår utrustning, dator, skanner och skrivare
Foto: Åke Westman*

beslut om vad som kunde sparas och vad som skulle slängas. Hanna Waldner åtog sig att ta hem fotografierna och ska sätta in dessa i album och i möjligaste mån ange namnen på personerna på bilderna.

Gerd Åbrandt, Tuskö berättade historien om utsmyckningarna som numera sitter i Söderögården, ditflyttade från skolan.

Och för Er som inte var med, återger vi den här på nästa sida.

Konstprojektet i Långalma Skola

av Gerd Åbrandt

Skolan i Långalma byggdes ut 1993, och i januari 1994 flyttade vi in i ett nytt, fint skolhus. Tanken väcktes att vi skulle låta eleverna stå för den konstnärliga utsmyckningen själva.

Gunnar Emanuelsson, Björnäs, tillfrågades och han tackade ja till att leda projektet. Under våren arbetade klasserna med olika arbeten under Gunnars inspirerande ledning, och två av resultaten har nu, efter skolans nedläggning, flyttats till Söderögården.

Vi tyckte det var viktigt att spara dem eftersom de är så ihopkopplade med Söderön.

*Fiskarna i Långalmafjärden
Foto: Åke Westman*

*Sjöbodarna vid Långalma gistvall
Foto: Åke Westman*

Klass 4 inventerade fiskarterna i Långalmafjärden och skulpterade några av de vanligaste i trä och pappermaché. De gjordes i naturlig storlek och Gunnar monterade dem effektivt på en gammal ladudörr.

5-6 orna studerade sjöbodarna och båthusen vid Långalma gistvall och byggde modeller av dem.

Hela konstprojektet avslutades med en resa till Stockholm, som för många kommer att vara ett minne för livet. Vi besökte Nationalmuseum, åt jättegod mat på Berns och blev guidade runt på prins Eugéns Valdemarsudde.

Hur det sen praktiskt gick till när konstverken hamnade på väggarna i Söderögården, det är ju inte småsaker precis, det är en annan historia.

Medlemsrabatt på Kronancykel

Specialerbjudande till medlemmar i Sveriges Hembygdsförbund (SHF) eller medlemmar i hembygdsföreningar anslutna till SHF

Som medlem i hembygdsrörelsen kan du köpa en äkta Kronancykel till rabatterat pris, genom ett förmanligt avtal mellan Sveriges Hembygdsförbund och Kronan. Kronancykeln är en modern variant av den beprövade svenska militärcykeln. Den är till största delen tillverkad av stål, har rejäla däck, breda stänkskärmar, pakethållare, ringklocka, komplett rostskydd, dynamolyse och reflexer. Den finns i dammodell (bilden) med 28" däck samt herrmodell med ram med 26" balongdäck i färgerna blå, cremevit, militärgrön, röd och svart. Det finns ett begränsat antal damcyklar i rosa.

Din Kronancykel har en personlig nummerskylt baktill, vilket minskar stöldrisken. Cykeln är oväxlad i originalutförande men det går att köpa till tre växlar. Leveranstiden är 3-4 veckor.

Läs mer och beställ din egen Kronancykel på www.kronan.com/hembygd

Källa: [SHF](#), tel: 08-34 55 11

Sveriges Hembygdsförbund är Hembygdsrörelsens riksorganisation. Hemsidan som är väl värd ett besök har adressen www.hembygd.se

Hembygdsföreningens julklappstips:
Dagboken

En dag på Söderön 2002

Lämplig julklapp till släkt och

Vänner med anknytning till Söderön

Finns hos Viveka Eriksson tel 08-15 86 12
eller 0173-700 28 (helger) eller westsson@tele2.se

Pris 80:-

I förra numret av Söderöposten hade Vera Jansson från Långalma, numera Öregrund, skrivit en berättelse om en sommarkatt som fick det bra. Den här gången minns hon en jullovsresa hon gjorde som barn. Vi bad Vera berätta litet om sig själv, så att vi får en bakgrund till resan. Och här kommer först presentationen och sedan hennes julberättelse.

Djuphags-Annas jänta

av Vera Jansson

Jag härstammar från Långalma skärgård, skäret Djuphaga har gått i arv i familjen sedan 1858. Men jag växte inte upp där. Vi flyttade iland hösten 1935, för mamma väntade barn. Jag kom aldrig tillbaka för att bo på Djuphaga. En flicka blev född, men mamma dog den 13 december. Sedan blev ingenting sig likt.

Skannat av Veras fotografi

Pappa var på sjön i Svea bolagets båtar. Vi barn blev därför placerade hos vänner och släkt. Därför benämningen ”Annas jänta”, som jag kallades när jag vistades hos kusin Svea vid Skian.

Jag kom till Stockholm och pappa 1937. Jag växte upp i Gamla stan, det är en fin plats. Och jag är nog litet historia-skadad kan jag tro.

Roslagen fann jag igen på 50-talet, min man Erik kommer från Roslagsbro.

Till Östhammar kom vi 1975 och jag hade hand om terapin på servicehuset Solgården i 18 år.

Vi flyttade till Långalma 1985 och nu har Öregrund blivit vårt hemma, sedan okt 2005.

Djuphaga har våra barn övertagit och det blir nog kvar länge än i familjen. Vi har sex barnbarn.

Jullovsresan

av Vera Jansson

Efter första klass i Högalidsskolan var det jullov. Jag hade bott två år hos pappa och tant Karin i Stockholm.

Det var tidigare bestämt, att under lovet skulle jag vara hos farmor och faster på Söderön. Tant Karin var stadsbo, kände inte till postgången på landet. Brevet med datum när jag skulle komma blev för sent ivägsänt.

Jag skulle åka själv med tåget från Östra station.

När dagen kom för min resa, blev jag placerad i en vagn där det satt en man, som lovade se till att jag kom på rätt buss i Gimo.

Om halsen i ett band hade jag en adresslapp. Men när tant Karin gått av tåget och vi rullade iväg, stoppade jag lappen innanför tröjan.

”ville inte åka som en finnunge, jag visste ju vart jag skulle och svenska pratade jag ju.” Tågresan gick bra, byte till buss också. Men framme i Östhammar blev det krångligt. Ingen fanns där att möta mig. Stod länge med min resväska och stora fina julklappsdocka och väntade och väntade.

Östhammar var inte så stort på den tiden. De flesta visste vem som var vem.

En tant i ett fönster frågade vem jag väntade på. Faster Beda på Söderön, blev svaret.

En stund senare kom min kusin Signe in på torget. Tanten kände igen henne och ropade på henne. Signe tog då hand om mig. Hon har senare talat om för mig, att när jag gick iväg med henne, hade jag vänt mig om och till de dock-beundrande ungarna malligt sagt: ”Vad glori på, har ni inte sett folk förr?”

Vi gick på servering, åt smörgås och drack choklad. Medans Signe funderade ut hur det skulle lösas för mig.

Det blev till att gå till södra tullen, till den lilla röda stugan, där strykerskan Anna bodde. Hon var lillasyster till min mormor, där fick jag bli kvar. Det skulle nog komma någon över isen i stadsärenden, som jag kunde komma vidare med.

Nästa dag efter mycket fönstertittande, dök det upp en sparkåkare, Arne från Hummeldal. När han var färdig med sina ärenden, tog han mig med till Söderön. Det blev stor uppståndelse i farmors stuga när vi kom.

Fortsättning nästa sida

Någon dag senare gick faster Beda och jag de tre kilometrarna från Hummeldal till Björnäs postkur för att hämta julposten, där brevet om mig fanns med.

När jag skulle tillbaka till Stockholm fick jag resällskap. Farbror Ahlunds syster Alma, hade gästat dem över nyår, hon bodde också i Stockholm.

Vi åkte släde efter farbror Ahlunds hästar, på den vinterväg över Östhammars fjärdens is, som i många hundra år hållits öppen varje vinter av gården Färdgårde. Som jag minns är det enda gången jag har åkt släde. Det var ett äventyr även det, för en unge.

Det kändes bra att vara hemma igen på Brännkyrkogatan och skolan.

Byträff i Nolsterby

Den 12 november träffades bygruppen i Nolsterby, hemma hos Hans-Olov Eriksson. Bland de punkter som togs upp, efterlyste Sune Westermarck bykistan. Enligt Britta-Olsson har det funnits en sådan, men den försvann förmodligen i samband med en flyttning någon gång före 1920. Vi ska i alla fall göra ett försök att höra oss för efter den.

Vidare beslutades att vi ska göra ett studiebesök på Gammelhus i Östhammar och titta på den gamla kyrkbåten, som ska ha använts av Nolsterbyborna. Karl-Erik Lundström har vidtalats och vi ska bestämma en dag i februari-mars för

*Så här trevligt hade vi
Foto: Åke Westman*

besöket. Är det någon som är intresserad av att följa med, förutom bygruppen, kan ni väl höra av er till mig i slutet av januari, så är ni välkomna att följa med.

Vi tar med matsäck, Karl-Erik ser till att vi får sitta inomhus.

Båtsmanshållet

År **1623** uppsattes fyra kompanier om vardera 400 man. Två av dessa sattes upp i Finland (Nylands- och Åbo läns kompanier), ett på Åland (Ålands kompani) samt ett i Uppland (Värmdö kompani). Bönderna lovades att de som skaffade och underhöll en båtsman kostnadsfritt skulle erhålla ett mindre hemman för båtsmännen. Det skulle underlätta värmandet. Dessutom befriades dessa bönder från skatter och andra former av utskrivningar. Fyra skatte- eller kronbönder skulle hålla en båtsman.

År 1629 reglerades i ett avtal hur landets städer skulle förse flottan med båtsmän. Fem år senare, 1634 upprättades ett liknande avtal för landsbygdens socknar.

Flottan var med andra ord tidigt ute med ett system som till stora delar kom att likna det yngre indelningsverket som infördes 1682.

När båtsmännen kallades till tjänstgöring på någon örlogsstation, främst Karlskrona, Stockholm eller Göteborg, tog örlogsstationens - och vid seglatser fartygens - officerare över befälet. På det viset skilde sig båtsmanskompanierna från arméns förband, där såväl kompani- och regementsofficerare följde sina soldater både hemma och i fält.

I oktober år **1634** lades **alla kustsocknar** i landet under båtsmanshållet. Båtsmännen indelades i rotar om 10 män. Rotarna ingick sen i kompanier om vardera 180 man. Kompanierna bildade tillsammans regementen. **1640** utvidgades båtsmansdistrikten så att **alla socknar inom en mil från kusten** tilldelades båtsmanshållet. För Norrland, Finland och Åland infördes att fem skatte- eller kronbönder skulle hålla en båtsman. I övriga distrikt skulle fortfarande fyra bönder hålla en båtsman.

Efter 1645 indelades båtsmännen i 17 kompanier som ingick i tre regementen

I flera nummer av Söderposten har Robert Henningsson låtit oss ta del av sina forskningar kring båtsmännen på Söderön.

Han har alltid varit intresserad av sin släkt och när John Jansson, Post-John, startade en studiecirkel på 1970-talet, med släktforskning som tema, blev Robert en av deltagarna. Brodern Sigurd var också med på kursen och man delade upp släkten.

Sigurd forskade på mors sida och Robert på fars sida. Och man har faktiskt kommit så långt bak som till 1545.

Det har gått åt många timmar på länsarkivet i Uppsala och Karin, Roberts fru, följde med ibland för att överhuvudtaget få träffa Robert.

Robert åkte tillsammans med Agne Andersson från Gräsön och blev hämtad halv sju på morgnarna för att man skulle vara på plats när arkivet öppnades. Och sen satt man där till klockan fyra på eftermiddagen.

Förutom sin släkt har han alltså även forskat kring båtsmännen i Börstil, Valö, Forsmark, Gräsön och Harg, dvs Frösåkers härad.

Robert Henningsson
Foto: Åke Westman

Intresset för båtsmännen väcktes när han i sin släktforskning i sjätte generationen fann en båtsman med namnet Öster, som hade sitt torp i Söderby, och det visade sig att Robert arrenderade mark som hade hört till torpet.

Och på den vägen är det. Det är ett mycket omfattande material som Robert har liggandes i en kökslåda och han jobbar oförtrutt vidare.

Numera behöver han inte åka till Uppsala, utan kan via biblioteket i Östhammar beställa mikrokort från Ramsele.

Den här gången har vi kommit till båtsmännen i Nolsterby och här kommer Roberts krönika. Robert påpekar att en del båtsmän varit anställda en kortare tid och svåra att finna, därför är listan inte komplett.

Båtsmän var flottans motsvarigheter till knektarna.
De bemannade örlogsfartygen.

Båtsmän i Nolsterby

Av Robert Henningsson

Båtsmannen i Nolsterby hette Wåghals nr 82 och han fick bo i torpet som byborna byggt åt honom och hans familj.

1628 fanns i Ingelsbodha en soldat-hustru vid namn Malin.

Men var låg Ingelsbodha? Enligt anteckningarna låg det mellan Alnö och Norrstrand, alltså ute i vattnet. Från samma år finns anteckningar om Arvid Larsson Båtsman i Nolsterby, samt Hans Mattsson Båtsman.

År 1676 eller 1680 förliste krigsfartyget Kronan utanför Öland, där bland andra Olov Persson Wåghals var med.

Resterna av ett gammalt båtsmanstorp finns vid Nolabro, på vägen ner till Marieberg, Långalmas båtsmanstorp, och där bodde Wåghals med familj.

Erik Hansson Wåghals föddes 1681 och dog 9/12 1735. Hans far hette Hans Andersson och var bonde i Nolsterby. Eriks Hanssons hustru hette Anna Andersdotter, var född 1680 och de gifte sig 7/12 1708. Anna dog i Söderboda, nära 90 år gammal.

Ord. Båtsman Corpral nr 82 Wåghals med Erich i förnamn, var i tjänst år 1721.

Fördubbl. Båtsman Fredrik Söderman var fången 1721.

Enligt husförhör i Nolsterby 1776-83 bodde i Nolabro Båtsman Pehr Jacobsson Wåghals, född 1744. Han fick avsked 11/4 1786. Med sin hustru Brita Mattsdotter, född 1747, fick han fem barn.

1786 blev Olof Wåghals, född 1763, ordinarie båtsman och därefter kom Erik Wåghals, född 1773.

1815 blev Erik Wåghals, född 1792 i Häverö, kommenderad i kronans tjänst till Nolsterby.

Så finns en anteckning om A... Wåghals, enka Caisa Brita Sand, född 3/6 1816 i Harg.

Sedan kom Corpral Mats Öberg Wåghals, född 1824 i Nolsterby, vars far Mats Öberg Wåghals, även han var båtsman. Modern hette Greta Andersdotter. Den förstnämnda Mats Öberg hade en bror, Anders Gustav Öberg, som blev båtsman i Söderby. Han fick där namnet Anders Gustav Öberg Storm nr 88.

Den siste Wåghals hette Karl Gustav Eriksson, född 1862. Åren 1883-85 var han med på ångfregatten Vanadis världsomsegling.

Denne K G Wåghals var dopvittne, när min mor döptes 1889.

Vid det här laget bodde båtsmännen vid Ängsbacken. Det är det sista huset på vänster hand när man kommer från Nolsterby, och huset är numera ombyggt.

Reds. Anm: Ingelsbodha som nämns i början av krönikan är förmodligen det samma som Ingelsbo. Det är idag åkermark som ligger i närheten av Nolsterbystrand, och där det finns fornlämningar som vi ska se på under en byvandring i maj. Om detta återkommer vi i senare nummer av Söderöposten.

Finlandsbarnen

av Viveka Eriksson

I höst har en film som heter ”Den bästa av mödrar” haft premiär. Det är en film som handlar om en finsk pojke som kom till Sverige under kriget, och berättar de finska krigsbarnens historia.

Regissören heter Klaus Härö och han berättar i en artikel i Svenska Dagbladet den 7/11 2005 att det är först nu när barnen har blivit pensionärer som man orkar ta tag i sina upplevelser och berättelserna har börjat komma.

Detta bekräftas av Raili Vuorio, född Roivas, numera boende i Kantele, norr om Helsingfors. Hon kom till min farfar och farmor, Johan och Beda Eriksson i Nolsterby, som fyraåring 1939.

Under krigets gång åkte hon fram och tillbaka mellan Sverige och Finland, beroende på hur allvarligt läget var, och hon känner sig både som finsk och svensk och kanske därför litet rotlös.

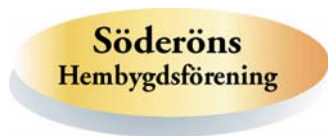

*Raili och pappa 1943
Ur Hans-Olov Erikssons album*

Hon har blivit ombedd i Finland, i flera olika sammanhang, att berätta om sina upplevelser, men inte känt att hon velat.

Hon har hållit kontakt med vår familj under alla år, och när jag nu pratade med henne inför hennes sjuttio-års dag, ville hon i alla fall svara på frågor som jag ska skriva ner, så att jag i nästa nummer av Söderöposten kan skriva om hennes upplevelser av kriget och Sverige, och denna barntransport hon fick delta i.

Är det någon mer som vill skriva om detta ämne, vore det roligt att få ta del av det.

Söderöns Hembygdsförening
 c/o Christer Wesström
 Johanneslunds Gård
 742 93 ÖSTHAMMAR
 Plusgiro 15 28 61-1

Styrelse

Christer Wesström

Viveka Eriksson

Ulla-Britt Jansson

Robert Henningsson

Hanna Toil

Gerd Åbrandt

Karin Andersson

Telefon

381 07

700 28 el. 08-15 86 12

320 31

320 26

300 75

703 41

700 72

E-post

christer.wesstrom@edu.osthammar.se

westsson@tele2.se

hanna@waldner.se

gerd.robban@telia.com

Ersättare

Agnetha Eriksson

Pernilla Ericsson

Anna-Britt Matsson

Christer Mattsson

Conny Wahlgren

Elsy Österberg

701 35

321 28

321 87

704 90

215 18

702 38

e.ernilla@telia.com

xrizter@telia.com

osterberg.elsy@telia.com

Revisorer

Margaretha Mattsson

Lage Lövé

321 59

702 59

Ersättare

Mats Jorlin

701 62

**Ombud till Upplands
Fornminnes- och Hem-
bygdsförbund**

Christer Wesström

381 07

christer.wesstrom@edu.osthammar.se

Ersättare

Viveka Eriksson

700 28

westsson@tele2.se

Valberedning

Arne Westerberg

Mats Frylmark

Patrik Westerberg

700 24

702 10

700 24